

Клочков В. В. начальник Головного управління морально-психологічного забезпечення Збройних Сил України, генерал-майор
<https://orcid.org/0000-0003-4268-8758>

СУЧАСНІ ПОГЛЯДИ НА ПРОБЛЕМУ ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ БОЙОВИХ ДІЙ

У статті досліджується проблема формування психологічної стійкості особового складу підрозділів Збройних Сил України в умовах ведення бойових дій. Визначаються: актуальність проблеми, яка досліджується, в світлі вимог нормативно-правових актів держави з безпекової та оборонної політики, реалій ведення війни Російської Федерації проти України; умови, що притаманні сучасному бою. Аналізується поняття психологічної стійкості особистості в екстремальних умовах. Розглядаються погляди на формування психологічної стійкості військовослужбовців в умовах та ситуаціях ведення збройної боротьби.

Ключові слова: психологічна стійкість; формування; військовослужбовці; сучасний бій; умови; методи; діагностика.

Вступ. Сучасна система підготовки військовослужбовців для Збройних Сил України (далі – ЗС України), як важлива складова з розвитку кадрового потенціалу сфери безпеки і оборони держави, повинна готувати фахівців з високим рівнем професіоналізму, компетентності, морально-вольових, лідерських якостей, загальної та військово-професійної культури; спроможних до розвитку власної творчої індивідуальності, наполегливого самостійного засвоєння нових знань протягом військової служби; здатних: з високою ефективністю діяти в умовах бойових дій, проявляти при цьому мужність, психологічну стійкість. Формування та розвиток зазначених якостей має відповідати вимогам нормативно-правових актів держави з безпеки та оборони, враховувати умови війни Російської Федерації проти України. Особливого значення в умовах бойових дій набуває проблема формування психологічної стійкості військовослужбовців. Психологічна стійкість військовослужбовців – це їхня здатність переносити великі навантаження і долати втому, зберігати впевненість у собі за будь-яких ризиконебезпечних умов та ситуацій, є комплексним психологічним утворенням і містить такі складові: організаційно-управлінська, регуляційно-адаптаційна, соціально-психологічна,

професійно-діяльнісна, особистісна, емоційна, психофізіологічна, матеріально-технічна та є підґрунтям для виконання ними поставлених бойових завдань.

З урахуванням викладеного актуальність дослідження проблеми формування психологічної стійкості військовослужбовців в умовах ведення бойових дій визначається такими чинниками:

- вимогами нормативно-правових актів держави щодо безпеки та оборони;
- війною Російської Федерації проти України;
- зростанням важливості інформаційних чинників під час збройної боротьби;
- врахуванням особливостей психологічної структури військовослужбовців;
- набутим власним досвідом саморегуляції психічних функцій під час життєдіяльності та служби;
- станом первинної психологічної підготовки за посадовим призначенням;
- організацією та проведенням періодичних курсових тренінгів щодо підвищення рівня психологічної стійкості;
- пошуком інноваційних підходів і методик щодо діагностування та коригування психологічної стійкості особистості;

– станом матеріально-технічної бази та інформаційного забезпечення системи формування психологічної стійкості військовослужбовців;

– потребою нарощування поставок західними партнерами новітніх зразків озброєння та військової техніки до військ (сил);

– зростанням важливості матеріально-технічного та побутового забезпечення військовослужбовців в динамічних місцях дислокації, розташування військ і на передовій;

– необхідністю здійснення дієвих заходів щодо соціальної підтримки родин учасників бойових дій.

Теоретичне підґрунтя. Війна з Російською Федерацією актуалізувала питання глибокого переосмислення та виконання вимог засадничих нормативно-правових актів держави з безпеки та оборони, підсилення боєздатності ЗС України у контексті теорії і практики: Закону України “Про національну безпеку” [1], Указів Президента України: “Про Стратегію воєнної безпеки України” [2], “Про Стратегію національної безпеки України” [3]. Узагальнене визначення стійкості держави міститься в Стратегії воєнної безпеки, яка “...досягається здатністю системи управління державою, сил оборони, національної економіки, інфраструктури та суспільства швидко відновлюватися та адаптуватися до змін у безпековому середовищі й до тривалого протистояння в наданні відсічі і стримування збройної агресії проти України, підтриманням спроможностей до здійснення стратегічного розгортання територіальної оборони України, руху опору, ведення операцій...” [2]. Важливою складовою стійкості держави, ЗС України є психологічна стійкість військовослужбовців різних категорій, які беруть участь у бойових діях і забезпечують їхню ефективність. Психологічна стійкість в конкретних умовах та ситуаціях є, по-перше, – процесом впливу та взаємовпливу інтелекту, здібностей, навичок, умінь особистості військовослужбовця стримувати стресові, емоційні, когнітивні

процеси, зберігаючи при цьому активний стан, по-друге, – означає наявність адаптивного потенціалу особистості військовослужбовця, обумовлюючи його можливості в подоланні складних ситуацій.

Формування психологічної стійкості, готовності і дій особистості є системним, комплексним процесом і знайшло відображення в наукових публікаціях вітчизняних і зарубіжних вчених на різних рівнях, а саме:

особистісному: розглядається стійкість і готовність як цілісне утворення особистості, яке включає низку компонентів, адекватних вимогам та умовам діяльності, що у сукупності дають можливість суб’єкту успішно здійснювати практичну діяльність (Б. Ананьєв, Б. Братусь, М. Варій, Л. Виготський, У. Джеймс, М. Дьяченко, Д. Ельконін, Л. Кандилович, Г. Костюк, О. Леонтьєв, С. Максименко, Т. Митник, А. Маслоу, В. Моляко, Р. Павелків, Н. Павлік, К. Платонов, В. Рибалка, С. Рубінштейн, Б. Смірнов, Е. Фромм, В. Чорний [4] та ін.);

функціональному: досліджується стійкість і готовність як певний стан динамічності психічних функцій особистості, на тлі якого розвиваються процеси, що сприяють виконанню завдань чи видів діяльності (В. Алаторцев, Г. Березюк, О. Блінов, О. Збаровський, Є. Ільїн, Є. Ісаєв, Т. Кириленко, О. Конопкін, М. Левітов, О. Сиропятов, В. Слободчиков, О. Тімченко та ін.);

діяльнісному: визначається стійкість і готовність як цілісний прояв усіх психологічних складових структури особистості, в результаті чого реалізуються можливості особистості активно та ефективно виконувати функціональні обов’язки та діяти в екстремальних обставинах (В. Алещенко, А. Борисюк, Ж. Вірна, Н. Грішина, О. Деркач, В. Каблаш, Л. Кандилович, Д. Леонтьєв, Н. Коломінський, М. Корольчук [4], Т. Крюкова, Л. Куліков, О. Леонтьєв, Г. Ложкін, А. Маркова, О. Нестуля, О. Сафін, В. Стасюк, Н. Чепелева, Д. Швець, Ю. Щербатих та ін.).

Метою статті є визначення та реалізація проблеми формування психологічної стійкості військовослужбовців в умовах бойових дій.

Методи дослідження: теоретичні (аналіз, синтез, порівняння та узагальнення даних психологічної наукової літератури з проблеми дослідження) – з метою вивчення актуальності досліджуваної проблеми в умовах війни Російської Федерації проти України, умов, що притаманні сучасному бою: емпіричні (спостереження, анкетування; вивчення спеціальної літератури, експертні оцінки – з метою аналізу поняття психологічної стійкості особистості в екстремальних умовах, визначення поглядів на формування психологічної стійкості військовослужбовців в умовах та ситуаціях ведення збройної боротьби).

Результати та обговорення. Російсько-українська війна, яка точиться з 24.02.2022 р., переконливо довела, що сучасний бій – це суворе випробування фізичних та духовних сил військовослужбовця, його здатність активно протистояти дії екстремальних, вкрай несприятливих для життя чинників, зберігати волю і рішучість, цілковито виконати поставлене йому бойове завдання. Одночасно він є жорстокою боротьбою мети, мотивів, переконань, настроїв, волі, думок військовослужбовців протидіючих сторін.

У бойовій обстановці психіка військовослужбовця зазнає великої кількості різноманітних впливів. Одні з них сприяють мобілізації та концентрації фізичних та духовних можливостей особи, підвищенню бойової активності, хоробрості, самовідданості. Інші, навпаки, дезорганізують бойову діяльність військовослужбовців, блокують доступ до наявних резервів організму, розбалансовують роботу нервової системи та психіки. Треті не мають помітного впливу на бойову поведінку.

Наявна статистика та наукові дослідження стану цієї проблеми переконливо доводять необхідність

правильного формування та підвищення бойової активності та психологічної стійкості військовослужбовців під час виконання завдань за призначенням. Так зокрема у період Першої світової війни психогенні втрати Збройних сил США склали 100 тис. осіб, у період Другої світової війни – 1 млн. осіб. Під час війни у Кореї безповоротні психогенні втрати американців склали 4, а у В'єтнамі – 7 на кожну тисячу військовослужбовців. У період війни Ізраїлю проти Лівану, 9% ізраїльських солдатів і офіцерів були виведені із ладу через низьку психологічну стійкість та втрату бойової активності. За оцінками американських психологів зі складу військових частини, які перенесли ядерний вибух лише 12–15% військовослужбовців зберігає здатність виконувати завдання за призначенням, 75% тимчасово, а 10–15% на тривалий час втрачають боєздатність через розлади нервової системи [5, с. 47].

У Кувейтському конфлікті загальні психогенні втрати іракських військовослужбовців після масованих бойових ударів американської авіації протягом перших трьох діб склали: у регулярній армії – 45%, серед ополченців-непрофесіоналів – 68–70% [5, с. 47].

Останнім часом американське командування надає великого значення проблемам вироблення у військовослужбовців психологічної стійкості та бойової активності, розширення психологічних та психофізіологічних можливостей організму. Психологи США прогнозують, що у сучасній війні в Європі до 50% усіх втрат можуть становити психогенні.

Вважається, що при достатньо високій психологічній стійкості військовослужбовців і оволодінні ними прийомами та методами психічної саморегуляції, більше половини уражених можуть повернутися до виконання своїх обов'язків через 1–3 доби [5, с.64].

Поряд з вищезазначеним, на сьогодні, дедалі очевиднішим є той факт, що успішне досягнення мети професійної діяльності залежить не лише від особливостей та специфіки самої

діяльності, навченості військовослужбовця, а й його характерологічних особливостей та особистісних якостей.

Більшість дослідників вважають окремі психофізіологічні та психологічні якості особистості, умовою забезпечення надійності професійної діяльності, провідне місце у якій посідає психологічна стійкість військовослужбовців. Розглянемо її сутність, структуру, критерії, що допоможе правильно визначити шляхи та способи її підтримання.

Наразі вважається, що психологічною стійкістю військовослужбовця під час військової діяльності є професійна якісна характеристика його особистості, обумовлена системою взаємопов'язаних особистісних якостей, професійно-діяльнісних та соціально-психологічних чинників.

Підтримка психологічної стійкості та бойової активності особового складу під час бойових дій забезпечується психологічно обґрунтованою організацією професійної підготовки та практичної діяльності, створенням сприятливих соціально-психологічних умов та використанням спеціальних методів психологічної регуляції.

Визначення структури психологічної стійкості особового складу під час бойових дій, ґрунтується на традиційному у вітчизняній військовій психології підході до уявлення про структуру психіки. Виділяються такі основні компоненти:

- емоційний;
- вольовий;
- інтелектуальний.

Вочевидь, що без відповідної професійно необхідної стійкості емоційного, вольового та інтелектуального компонентів психіки не може бути психологічної стійкості загалом. Психологічна стійкість є не простою сумою стійкості цих окремих компонентів, а їхнім інтегральним проявом. Питома вага зазначених структурних компонентів не завжди однакова. Неможливо мати стійкість до усього і завжди. Психологічна стійкість – це не стійкість загалом. Залежно від характеру діяльності

структурні компоненти психологічної стійкості посідають у ній різні “рангові місця” та залежать від конкретних зовнішніх причин, які дезорганізують виконання завдань за призначенням (обстановка, поставлене завдання тощо) та внутрішніх причин – індивідуальних особливостей військовослужбовця (стан, можливості, мотив) тощо).

Психологічна стійкість військовослужбовців формується та підтримується під час всебічної професійної підготовки, яка включає формування, розвиток та вдосконалення зазначених структурних компонентів. Вивчення психологічної стійкості військовослужбовців під час бойових дій передбачає визначення показників (критеріїв).

У професійній діяльності офіцерів структур морально-психологічного забезпечення і військових психологів дуже важливо мати такі індикатори, які б дозволяли робити висновки про існуючий рівень психологічної стійкості кожного військовослужбовця зокрема та особового складу підрозділів загалом, а також прогнозувати перспективи їхньої військово-професійної діяльності. Зазначені показники мають бути чутливими на різних етапах військової діяльності. Умовно показники психологічної стійкості доцільно поділяти на об'єктивні та суб'єктивні. Об'єктивними показниками психологічної стійкості військовослужбовців є сукупний результат виконання ними поставлених бойових завдань, тобто протягом усього періоду ведення бойових дій військовослужбовці активно виконують своє завдання за призначення, не допускаючи при цьому грубих помилок та правопорушень у колі своєї військово-професійної діяльності. Кожне бойове завдання за оцінками командування та матеріалами об'єктивного контролю виконуються з високою якістю.

Серед суб'єктивних показників психологічної стійкості виділяють власне психологічні та фізіологічні, які можна визначити за зовнішніми ознаками. До психологічних показників належать:

збереження у військовослужбовців оптимістичного настрою, бойового збудження, відсутність розгубленості, пригніченості, апатії, негативних емоцій, збереження самовладання, витримки, функцій уваги, пам'яті тощо.

Стани психологічної нестійкості, які виникають під час бойової діяльності, свідомо придушуються, зводяться до мінімальних, таких, що не суттєво впливаючи на перебіг та результати бою.

До фізіологічних показників психологічної стійкості належать такі: відсутність у військовослужбовців значної напруженості, тремору, скутості у рухах, порушення координації, занепаду сил, погіршення самопочуття.

Під час бою зазнають незначних змін пульс, тембр голосу, частота дихання, забарвлення та вологість шкірних покривів. Досліджуючи психологічну стійкість військовослужбовців важливо знати, чим визначаються її межі та область. Виникнення складних, нестандартних умов під час перебігу бою, викликає підвищену психічну та фізичну напругу, зменшуючи при цьому область психологічної стійкості військовослужбовців. Професійні можливості військовослужбовців визначають суб'єктивні межі психологічної стійкості. Вони індивідуальні та залежать від військово-професійної навченості, натренованості, особистісних якостей військовослужбовців, характеру та глибини мотивації на виконання бойового завдання. Об'єктивні межі психологічної стійкості визначаються вимогами та умовами ведення бою. Завищеним вимогам та важким умовам перебігу бою військовослужбовці протиставляють свою психологічну стійкість.

Серед напрямів підтримання та підвищення психологічної стійкості і бойової активності виділяють такі:

- професійно-діяльнісний;
- соціально-психологічний;
- індивідуально-психологічний.

До професійно-діялісного напрямку слід віднести такі:

- знання та грамотна експлуатація озброєння та військової техніки;
 - формування та підтримання навичок ведення бою за різних умов;
 - професійно-психологічний відбір та розподіл військовослужбовців за військовими професіями з урахуванням їхніх характерологічних особливостей та особистих якостей;
 - облік, контроль і дозування психічного навантаження на кожного військовослужбовця відповідно до особливостей його військової професії та особистих якостей;
 - об'єктивна оцінка безпосереднім командуванням результатів бойової діяльності кожного військовослужбовця та підрозділу загалом;
 - відпрацювання злагодженості бойової діяльності у розрахунках, екіпажах та підрозділах;
 - навчання військовослужбовців адекватній самооцінці результатів своєї діяльності;
 - проведення військово-спеціальних тренувань, які імітують умови, наближені до бойових;
 - індивідуальне та у складі розрахунку, екіпажу відпрацювання варіантів ведення бою з використанням тренажної апаратури;
 - підтримання високого рівня фізичної натренованості та витривалості;
 - запобігання щодо спрощень та перестраховки під час підготовки та ведення бойових дій.
- До соціально-психологічного напрямку можна віднести такі:
- постійне і повне інформування особового складу військових частин (підрозділів) про умови та особливості майбутніх бойових дій;
 - формування та згуртування військових розрахунків, екіпажів та підрозділів;
 - правильний підбір, розстановка та комплектування розрахунків, екіпажів та відділень з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей військовослужбовців;
 - розбір та аналіз причин загибелі військовослужбовців як один із засобів

вироблення психологічного налаштування на бойові дії та усунення благодущності, самозаспокоєності, недбалості тощо.

– забезпечення психологічної та функціональної сумісності розрахунків, екіпажів та відділень;

– підтримання ситуативно-необхідного стилю керівництва розрахунком, екіпажем та відділенням з боку його командира;

– підвищення культури взаємодій у підрозділах;

– профілактика негативних соціально-психологічних явищ та процесів у підрозділах;

– створення та підтримання необхідних товариських, професійних та ділових відносин у підрозділах.

До індивідуально-психологічного напрямку належать такі:

– знання особистісних якостей кожного військовослужбовця;

– виховання у військовослужбовців таких якостей, як почуття особистої відповідальності та дисциплінованості, хоробрості та рішучості; холонокровності та розумної ініціативи тощо;

– конкретна професійна, спеціальна та психологічна підготовка до кожного бою;

– постійне підтримання досягнутого рівня військово-професійної натренованості;

– запобігання тривалим перервам у бойовій діяльності;

– планомірне введення військовослужбовців-новачків до бойової діяльності з поступовим збільшенням складності бойових завдань;

– збереження психічного та фізичного здоров'я військовослужбовців шляхом використання методів психічної саморегуляції та корекції психічних станів.

Надзвичайно великий та повчальний досвід щодо формування психологічної стійкості та бойової активності військовослужбовців накопичений у провідних країнах НАТО. До зазначеної проблеми західні фахівці підходять комплексно. Існуючі наукові підходи до розуміння психологічної стійкості військовослужбовців розглядаються у сукупності з цілісними особистісними

характеристиками, окремими особистісними якостями, констеляціями різних особистісних чинників, стилем поведінки тощо. Внаслідок цього психологічна стійкість аналізується у системі, заданій такими координатами:

1) вимоги подій;

2) стрес та копінг;

3) індивідуальні чинники;

4) організаційні чинники;

5) результат.

Це дозволяє дослідникам розглядати психологічну стійкість як багатовимірний конструкт, що включає безліч характеристик, які відображають здатність військовослужбовця або малої військової групи відновлювати свій стан або адаптаційний процес, що дозволяє знижувати напругу бойової обстановки та хронічних стресів. Тобто психологічна стійкість – це не здатність зберігати незмінність своїх кондицій, а здатність “пружинити”, “відскакувати”, “приспосовуватися”. Психологічна стійкість військовослужбовця, на думку західних вчених, проявляється при наявності у нього:

а) когнітивних ресурсів, що дозволяють ефективно вирішувати проблеми;

б) емоційних умінь протистояти стресові;

в) соціальних та сімейних ресурсів, які можуть бути залучені у потрібний час;

г) здатності знаходити мету та сенс своєї служби;

д) фізичної стійкості до тривалих труднощів.

На сьогодні, в провідних країнах НАТО (принаймні США, Великій Британії та Канаді) склалася ефективна система технологій формування психологічної стійкості військовослужбовців, яка включає:

– Stress Management Training (тренінг управління стресом, тренінг щеплення стресу, медитації уваги тощо);

– Preparatory Education – попереднє навчання (програма формування бойової свідомості “Battlemind”, надання військовослужбовцям необхідної

інформації щодо психологічних явищ сучасного бою);

– Stress-Related Cognitive Appraisals – формування ефективних копінг-стратегій;

– Rolemodeling – використання поведінкових зразків для наслідування, досвіду бувалих військовослужбовців;

– Exposure/Mission Rehearsal Exercises – тренування військовослужбовців у виконанні завдань в обстановці, максимально наближеної до бойової, зокрема з використанням технології віртуальної реальності;

– Exposure to Internal Stimuli – тренування апарату стресового реагування.

У бойовій обстановці підтриманню психологічної стійкості військовослужбовців сприяють командири та фахівці з психічного здоров'я, які перебувають у таких пропорціях щодо військовослужбовців: у Британії – 1:2500–4000, США – 1:700, Канаді – 1:500–60.

До збереження психологічної стійкості включається психологічний актив – спеціально підготовлені військовослужбовці. У Британській армії, наприклад, діє Trauma Risk Management program – програма використання парамедичного персоналу (активу) на користь психологічної підтримки товаришів по службі.

По завершенні бойових дій учасники включаються до Third-Location Decompression Program – програму “декомпресії”, тобто програму поступового (від 36 годин у британській армії, до п'яти діб у канадській) психологічного повернення учасників бойових дій до мирних умов життєдіяльності. 95% ветеранів вважають цю програму необхідною та ефективною.

Водночас у США, на сьогодні, діє ексклюзивна і достатньо ефективна програма формування всебічної готовності військовослужбовців – Comprehensive Soldier Fitness (CSF). На стратегічному рівні ця програма відповідає на запитання: “Як зробити програму психологічної підготовки військовослужбовців збройних сил такою ж важливою, як і їхня фізична підготовка?”.

На оперативному рівні вона показує, як командирам (начальникам) тренувати своїх підлеглих у військових частинах (підрозділах).

На тактичному рівні вона спрямована на навчання військовослужбовців способам подолання труднощів.

Програма формування всебічної готовності військовослужбовців CSF складається з чотирьох компонентів:

1) Global Assessment Tool (GAT) – програма оцінки всебічної готовності військовослужбовця (опитувальник, який налічує 105 питань), що дозволяє спланувати подальший його розвиток;

2) Comprehensive Resilience Modules – 24 різних онлайн-модулі, що складають серцевину психологічної підготовки військовослужбовця, які відповідають рівню вихідної готовності, займаній посаді та досвіду;

3) Master Resilience Trainer Course (MRTs) – 10-денний курс підготовки сержантів як ведучих тренінгів;

4) Institutional Training – елементи тренінгу, вбудовані до усіх видів професійної підготовки та підвищення кваліфікації військовослужбовця [5, с. 124–136].

Як вважає більшість дослідників зазначена програма формування всебічної готовності військовослужбовців Збройних сил Сполучених штатів є ефективною і спроможною, при раціональному використанні, посилити боєдатність збройних сил будь-якої держави. При цьому варто зазначити, що окремі її елементи співзвучні тим, що висвітлюються у нашій військово-психологічній літературі та нормативно-правових актах. Зокрема у Інструкції з організації психологічного забезпечення особового складу Збройних Сил України” [6], проте є чимало нових, оригінальних, гідних пильної уваги ідей.

Висновки. Проведений аналіз свідчить, що психотравмуюча ситуація, тривала фізична та психічна напруга змінюють особистісну сферу військовослужбовців, що порушує роботу регуляторних механізмів психіки, призводить до зниження психічної

Питання психології

стійкості та наростання психічної нестійкості, створюють підґрунтя для психічних порушень та формування девіантної поведінки.

Зважаючи на це, доведено, що підтримання психологічної стійкості та бойової активності особового складу під час бойових дій забезпечується психологічно обґрунтованою організацією професійної підготовки та практичної діяльності, створенням сприятливих соціально-психологічних умов та використанням спеціальних методів психологічної регуляції.

Відтак психологічну роботу офіцерів структур морально-психологічного забезпечення необхідно спрямувати на розвиток адаптаційних навичок, навичок асертивності та стресостійкості, вироблення конструктивних механізмів адекватної поведінки, опрацювання психотравмуючих ситуацій психофізіологічними і психотерапевтичними методами, оскільки зазначена робота є невід'ємною і обов'язковою частиною підтримання психічного здоров'я і психологічного

супроводу військовослужбовців, які беруть участь у бойових діях. У той час як соціально-психологічну профілактичну роботу та психолого-педагогічні заходи впливу необхідно спрямовувати на зміцнення та стабілізацію психічної стійкості військовослужбовців загалом, яка є свого роду “щепленням” проти різних форм девіантної поведінки.

За межами даної роботи залишилося коло питань, що очікують свого вирішення, а саме дослідження відстроченого ефекту впливу бойового стресу (з інтервалом у півроку, рік тощо) на стан психічної стійкості та інших регуляторних механізмів психіки, виявлення схильності до різних форм девіантної поведінки; лонгітюдне дослідження, спрямоване на виявлення динаміки психічної стійкості і схильності до девіантної поведінки (до і після перебування військовослужбовців в умовах бойових дій), дослідження каузальних (причинно-наслідкових) зв'язків трансформації особистісної та професійної сфери військовослужбовців, які мають досвід бойових дій тощо.

Список використаних джерел

1. Про національну безпеку: Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. *Відомості Верховної України*. 2018, № 31. Ст.241 (Із змінами, внесеними згідно із Законами України 2020-2021 рр.).
2. Про Стратегію національної безпеки України: Указ Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020>
3. Про Стратегію воєнної безпеки України: Указ Президента України від 25 березня 2021 року № 121/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1212021-37661>.
4. Vitalii Chorny, Sergii Boltivets, Mykola Korolchuk, Valentyna Korolchuk, Yurii Ivanov (2021). Motivational Preconditions of Specialist Leadership Development in the Process of Training. *Journal of Higher Education Theory and Practice*. Vol. 21 (14) 2021. P. 183–190. DOI: <https://doi.org/10.33423/jhetp.v21i14.4821>.
5. *Building Psychological Resilience in Military Personnel : theory and practice* / edited by Robert R. Sinclair and Thomas W. Britt. – Washington, 2013.
6. Наказ Головнокомандувача Збройних Сил України від 18.10.2021 р. № 305 “Про затвердження Інструкції з організації психологічного забезпечення особового складу Збройних Сил України”.
7. Чорний В.С. Як повернути сержанту реальний авторитет. *Філософська і соціологічна думка*. 1993. № 9–10. С. 72–78.

References

1. Pro nacionalnu bezpeku Ukrayiny [On National Security of Ukraine]: Zakon Ukrayiny vid 21.06.2018 r. № 2469-VIII / *Vidomosti Verhovnoyi Rady (VVR)*, 31 (Iz zminamy, vnesenymy` zgidno iz Zakonamy Ukrayiny 2020-2021 rr.). (in Ukrainian).
2. Pro Strategiyu nacionalnoyi bezpeky Ukrayiny: Ukaz Prezydenta Ukrayiny vid 14 veresnya 2020 roku № 392/2020. URL: – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020>.

3. Pro Strategiyu voiennoi bezpeky Ukrainy [On the Strategy of Military Security of Ukraine]: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 25 bereznia 2021 roku № 121/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1212021-37661> (in Ukrainian).

4. Vitalii Chornyi, Sergii Boltivets, Mykola Korolchuk, Valentyna Korolchuk, Yurii Ivanov (2021). Motivational Preconditions of Specialist Leadership Development in the Process of Training. Journal of Higher Education Theory and Practice. Vol. 21 (14) 2021. P. 183–190. DOI: <https://doi.org/10.33423/jhetp.v21i14.4821>.

5. Building Psychological Resilience in Military Personnel : theory and practice / edited by Robert R. Sinclair and Thomas W. Britt. – Washington, 2013.

6. Nakaz Holovnokomanduvacha Zbroynykh Syl Ukrayiny vid 18.10.2021 r. № 305 “Pro zatverdzhennya Instruksiyi z orhanizatsiyi psykholohichnoho zabezpechennya osobovoho skladu Zbroynykh Syl Ukrayiny”.

7. Chornyy V.S. Yak povernuty serzhantu real'nyy avtorytet. Filosofs'ka i sotsiolohichna dumka. 1993. № 9–10. С. 72–78.

Summary

Klochkov V. Chief of the Main Directorate for Moral and Psychological Support of the Armed Forces of Ukraine, Major General

MODERN VIEWS TO THE PROBLEM OF SERVICEMEN'S PSYCHOLOGICAL RESISTANCE FORMATION IN COMBAT CONDITIONS

Introduction. *The modern system of servicemen's training for the Armed Forces of Ukraine should train specialists with a high level of professionalism, competence, moral and volitional, leadership qualities. The implementation of these tasks must meet the regulations of the state on security and defense requirements, take into account the war conditions of the Russian Federation against Ukraine. The problem of serviceman's psychological stability formation acquires special value in combat conditions. The article substantiates the relevance of problem research about forming the psychological stability of serviceman in modern combat conditions.*

Purpose. *The purpose of the article is to determine and implement the problems of servicemen's psychological stability forming in combat conditions.*

Methods: *theoretical (analysis, synthesis, comparison and generalization of psychological scientific literature on the research problem data) – in order to study the relevance of the research problem in the war conditions of the Russian Federation against Ukraine, the conditions inherent in modern warfare: empirical (interviews, observations, questionnaires; special literature study, expert assessments) – to analyze the individual psychological stability concept in extreme conditions, to determine views to the servicemen's psychological stability concept in conditions and situations of armed struggle.*

Originality. *For the first time the problem of the Armed Forces of Ukraine personnel psychological stability formation in the war conditions of the Russian Federation against Ukraine is considered and analyzed. The following are determined: the urgency of the researched problem in light of the state regulations on security and defense policy requirements, the realities of the Russian Federation against Ukraine warfare; conditions inherent in modern combat. The concept of the person's psychological stability in extreme conditions is analyzed. Views to the servicemen's psychological stability formation in the conditions and situations of armed struggle are considered.*

Conclusion. *In the current conditions of the Russian Federation's war against Ukraine, the importance of training servicemen for the Armed Forces of Ukraine with a high level of professionalism, competence, morale, leadership skills is growing and must meet the state regulations on security and defense requirements. The problem of servicemen's psychological stability formation acquires special value in the military operations conditions. The relevance of the problem research of servicemen's psychological stability formation in the modern fight conditions is proved. Views to the servicemen's psychological stability formation in the conditions and situations of armed struggle are considered.*

Key words: *psychological stability; formation; serviceman; modern combat; conditions; methods; diagnosis.*

Received/Поступила: 19.05.22.